

המשנ"ב כיון שיסדן מאז, ושבתו של מקום הוא כשאנו מכירין היום דבר שאנו יודעין שהמקום בראו מששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים וכו' עכ"ל.

ומעתה צ"ע לפמ"ש רש"י דלאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח, האם מברכין עליו עושה מעשה בראשית או לא, דהא אינו מששת ימי בראשית.

והנראה דהנה בב"ב (ע"ד, ב) אמר רבי יוחנן מאי דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין את ארץ ישראל ואלו הן ז' ימים, ימה של טבריה וימה של סדום וכו'. ובירושלמי כלאים (פ"ט ה"ג) אמרינן שבעה ימים סובבין את א"י, ימא רבא, ימא דטיבריא, ימא דסמכו, ימא דמילחא, ימא דחולתא, ימא דשליית, ימא דאפמיוא. ופרכינן והא איכא ימא דחמין, ותריין דיקלטיניום הקוה נהרות ועשאו. ופירש הפני משה דאינו נכלל בהני ז' ימים משום דלאו מששת ימי בראשית הוא אלא דיקלטיניום המלך חפר מהנהרות וקבצם ועשאו לים, וא"כ מפורש דים המלח שפיר נחשב מששת ימי בראשית. וע"כ צ"ל דמש"כ רש"י דלאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח, הוא כמו שפי' שם באבן עזרא שם פירש ע"ד הפשט דהכונה על עמק ים המלח.

ובלא"ה מדרשים חלוקים הם, דרש"י שם הביא מהמד"ר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו, ואילו בגמ' ב"ב שם ובכורות (נה, א) אמרינן דירדן מהלך בימה של סדום, וכן הוא במציאות, א"כ בפשוטו ע"י הירדן נעשה.

ומש"כ רש"י דנמשך הים לתוכו תמוה מאוד דאין שם שום ים להמשך לתוכו. [ונכונ"כ יש להקשות דבכורות (שם) אמר רבב"ה אמר רבי יוחנן אין ירדן אלא מבית יריחו ולמטה ופירש"י אבל כל מה דמשך למעלה מיריחו לאו ירדן הוא דבטל השיבותו שמתערב בימים גדולים עכ"ל ותמוה איזה ימים גדולים איכא התם אתמהא].

וע"כ צ"ל דמה שאמרו בב"ב (שם) ובכורות (שם) דלאחר שהירדן מהלך בימה של סדום הולך ונופל בים הגדול פירושו דנופל שם דרך מחילות בקרקע וכעין שכתב רש"י בשבת (קמז, ב) ד"ה הני מדרי דבבל מהדרי מייא לעין עיטם פירוש מדרונות שבבבל מחזירין מים הנשפכים בהן לעין עיטם וכו', שיש בפרת סילונות וסולמות למטה מן הקרקע ודרך אותן סולמות חוזרין המים לארץ ישראל, וחוזרין ונובעין במעיינות עכ"ל. וא"כ קי"ל דקודם מהפכת סדום היה מקדים לירד לתהום ליפול דרך מחילות לים הגדול ורק אח"כ התחיל לירד לתהום רק מים המלח ולמטה ואילך ודוחק.

עכ"פ נתבאר דים המלח נחשב מששת ימי בראשית ופשיטא דמברכין עליו עושה מעשה בראשית.

והטעם לזה י"ל דמו"ם המים שנמשכו לתוכו ע"י מעשה שמים אם מן הירדן או מיאורים וכיוצ"ב הם מעש"ב.

ומלך בלע היא צוער (יד, ח).

צ"כ מ"ט לא הזכיר הכתוב את שמו של מלך צוער משא"כ בשאר מלכים.

והנראה דהנה כתב רש"י דכל המלכים נקראו ע"ש רשעותם ברע שרע לשמים ורע לבריות ברשע שנתעלה ברשעותו וכו', אבל בצוער כתיב להלן כתיב לקמן (יט, כ) הנה נא העיר הזאת

ויאמר ה' אל אברהם לך מ' מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (יב, א).

וקשה דלא כתיב אח"כ שהראהו ואיך ידע לאן ללכת. (ויעיין ברמב"ן שכתב שהיה נודד והולך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, ותמוה). ועו"ק הרי כתיב (יא, לא) ויקח תרה את אברהם בנו וגו' ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען וגו'.

ונראה דהארץ אשר אראך אינה ארץ כנען בכללותה אלא ארץ המוריה שעתידי הקב"ה להראותה לו בפרשת עקדה וכמש"כ (כב, ב) ולך לך אל ארץ המוריה (תדע דגם בעקידה כתיב על אחד ההרים אשר אומר אליך), וז"ש (יב, ט) וילך אברהם הלך ונסוע הנגבה לאחר שבנה מזבחה בשכם ואלון מורה לילך לארץ המוריה, ולכן נקראת מוריה מלשון מורה דרך דהקב"ה הורה לו כבר מאז שאמר לו לך לך אל הארץ אשר אראך ודו"ק.

והנה בב"ר (פרשה לט, ט) א"ר לוי ב' פעמים כתיב בתורה לך לך אחד כאן ואחד לך לך אל ארץ המוריה, ואין אנו יודעין איזה חביב א"ל לך לך אל ארץ המוריה הרי השני חביב מן הראשון, ויובן עפ"מ"ש"כ ודו"ק.

ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו (יג, יא).

מדלך אלגה הסיע עלמו מקלמונו סל עולם אמר אי אפשי לא בצלצלהם ולא בצלוקיו (כ"ט, י).

ותימה מהיכן דרשו כן הלוא אברהם ביקש ממנו הפרד נא מעלי אם השמאל ואימינה וגו' והוא שמע בקולו.

(ועיין בספורנו שיישב זה במתק לשונו שאברהם א"ל אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאלה היינו ימין ושמאל והוא צפון ודרום ואילו לוט לא בחר אלא מזרח ומערב).

ונראה דהנה גבי סדום כתיב (יג, י) כולה משקה כגן ה' כארץ מצרים, ופירושו החזקוני והרמב"ן, דבגן עדן כתיב (ב, י) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, וכן גבי מצרים כתיב (דברים יא, י) לא כארץ מצרים היא, שהנלוס עולה ומשקה אותה, אלא ארץ ישראל למטר השמים תשתה מים וגו', ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה. ואמרינן בשבת (לא, א) 'אמונת' זה סדר זרעים, והחקלאי זקוק תמיד לאמונה ותפילות שייירו גשמים, ולכך בחר לוט בסדום דהיא כארץ מצרים ואינה צריכה למטר השמים ולהשגחה, והיינו דדרשינן שהסיע עצמו מקדמונו של עולם.

ורמוז הדבר בדברי אברהם אליו, הפרד נא מעלי אם השמאל ואימינה ר"ת אמונה שידע אברהם שאמונתו פגומה.

שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה (יג, יד).

ג' במסורה שא, חדא הכא, ועוד, ושא את מספר שמותם, ועוד, ראה עניי ועמלי ושא לכל המאיתי. ונראה שרומז למשארז"ל ג' דברים מקרעין גו"ד של אדם. שינוי מקום, שינוי השם, ושינוי מעשה.

כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח (יד, ג).

לחצר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח (כ"ט, י).

כתב השו"ע (רכה, א) על ימים ונהרות הרים ונבעות ומדברות אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית. וכתב

קרובה לנום שמה והיא מצער וגו' ופרש"י קרובה ישיבתה ולכך לא נתמלאה סאתה שלא היו הטאה מרובים ולכן נצלה ולכך לא הוזכר שם רע על מלכה.

ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון (יה, יח).

ומלכי זלך – מלכט אלגה הוא סס צן נח (קט"י).

בגמ' (נדרים לב, ב) ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם שנא' והוא כהן לאל עליון כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם. והק' הר"ן הלוא אף אברהם מזרעו של שם ועשה"ט מה שנדחק בזה.

ונראה עפ"מ"ש"כ (שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שישראל בבחינת כהנים לאו"ה, והנה מקודם היו כל או"ה שווים וכמ"ש עה"פ (דברים לב, ח) בהנחל עליון גויים בהפרידו בנ"א וכו' יעקב חבל נחלתו, היינו שקודם היו כל או"ה בנים למקום והיו חבל נחלתו (עפ"מ"ש בנפשה"ה פי' שמשפיעים בעולמות עליונים ע"ש) ואח"כ נפסלו. והנה ביקש הקב"ה לעשות את שם וכל זרעו לכהנים לגבי שאר או"ה דהיינו הם ויפת וכמ"ש שביקש נח יפת אלוקים ליפת וישכון באחלי שם, אלא שנפסל גם שם ונבחר רק זרע אברהם.

ונראה להודיע עוד דשם הפסיד הכהונה מפני שפגם בכבוד המקום שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום ואילו משה הפסיד הכהונה מפני שפגם בכבודו של ישראל שאמר (שמות ד, א) והן לא יאמינו לי והיינו כי כהונה היא תיווך בין ישראל לאביהם שבשמים וכמ"ש תוס' (קידושין כג, ב) שכהנים הם גם שלוחי דין (כלפי הקב"ה) וגם שלוחי דרחמנא (כלפי ישראל בברכת כהנים) וצריכים להזהר בכבוד שניהם.

אם מהוט ועד שרוך נעל ואם אקה מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברהם (יד, כד).

וא"ת ומה איכפת לו.

וי"ל שעושרו וכבודו של אברהם היה בהם משום פרסום אלקותו ית' ושכינתו על אברהם הקורא בשמו ולכן הקב"ה מגדלו ומרוממו, וז"ע שהכתוב מדגיש תמיד כבודו של אברהם בעיני העם כבמעשה עפרון ועוד.

ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברהם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו (טו, ט).

ארז"ל אאע"ה יושב על פתחו של גהינם ומציל כל ישראל. הענין עפ"משארז"ל (בר' פ' מ"ד) ד' דברים הראה לו הקב"ה לאברהם כברית בין הבתרים. מלכויות וגהינם, תורה וביהמ"ק. וא"ל בזמן שעסקין בב' אלו ניצולים מב' אלו ועתידה תורה ליבטל וביהמ"ק ליחרב במה אתה רוצה וכו' אברהם בירר לו את המלכויות וכו'.

והיינו כי מלכויות כנגד ביהמ"ק שכשהרב ביהמ"ק נופלין בידי המלכויות וגהינם כנגד ביטול תורה כמשארז"ל הבוטל מד"ת יורש גהינם ולכן הוא מצילים מוגיהנם.

התהלך לפניו והיה תמים (יז, א).

ולפי מלכטו התהלך לפניו בזמנות מילה וזלצר זה תהיה תמים שכל זמן שהעלה צד, אהה בעל מוס לפני (קט"י).

והקשה המשכ"ח והדבר אברהם (ח"א סי' כ"ו אות י"ב) דבזבחים (כב, ב) אמרינן מנלן שערל פוסל את הקרבת הקרבן

ואמר רב חסדא דבר זה מתורת משה לא למדנו מתורת יחזקאל בן בוזי למדנו וכו' והא לפרש"י אפשר ללמוד מהכא דבערל הוי בעל מוס.

ודבריהם פלא שהרי אמרו על מוס שאינו פוסל בבהמה, אף באדם אינו מחלל עבודה, ואינו פסול לעבודה, אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן.

ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך (יז, ח).

איתא בנדרים (לב, ב) דאאע"ה נתווסף לו אות ה' שהמליכו הקב"ה על ה' אברהם ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה. יבואר עפ"מ"ש"כ הרמב"ם טעם מצוה זו להחליש התאוה ומתוך כך אין עיניו ואזניו מביאין תאוה בלבם.

ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד (יז, יז).

וכתב הרמב"ן אין הפלא בכך מאה שנה שיוליד כי האנשים יולידו כל ימי היות בהם הליחה בני תשעים ובני מאה וכו' והנה אחרי זה ארבעים שנה הוליד בני הרבה מקטורה עכ"ל.

והנה מה שהביא ראיה מהא דהוליד אברהם אחר ל"ז שנה בניו מקטורה נראה דליכא ראיה מהתם, ומאי דכתיב (כה, א) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מדין ואת מדין וגו' אין הפירוש אחר מות שרה אלא הרבה לפני כן, מדכתיב ביהושע וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק, וכל תלונת אברהם הן לי לא נתת זרע הכונה דלא נתת לי זרע בן הגבירה אשר ירשני, וזה היה ג"כ כל דרישת שרה לגרש את ישמעאל מפני שלקח את הגר באופן של גבירה שבנה ירשו וע"ז אמרה כי לא ירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק.

ולפ"ז יתכן לומר שנולדו לו בני קטורה זמן רב מקודם לכן בצעירותו וכן הוא בפשוטו של מקרא (יז, כז) וכל אנשי ביתו ילידו בית ומקנת כסף מאת בני נכר נמלו אתו דהכוונה על בני קטורה. ונראה ראיה דהנה כתבו המפרשים ראיה שנתקיימה הבטחת, ולישמעאל שמעתיד הנה ברכתי אותו והפרתי אותו והרבתי אותו במאד מאד (יז, כ). שהרי במכירת יוסף כתיב (לז, כב) לכו ונמכרנו לישמעאלים, הרי שכבר היתה אומה ישמעאלית אע"פ שלא עברו אז יותר מק"פ שנה מלידתו, דהא ישמעאל היה גדול מיצחק בי"ד שנה, ויצחק מת י"ב שנה אחר מכירת יוסף, ויצחק חי ק"פ שנה, הרי דבזמן קצר זה של פחות מק"פ שנה כבר נעשתה אומה של ישמעאלים.

אלא דהקשו מהא דכתיב (לז, כט) ויעברו אנשים מדינים סוחרים, ומבואר דאף מדין היתה כבר אומה, והרי מדין נולד לכה"פ נ' שנה אחר ישמעאל, שהרי רק אחר מות שרה נשא אברהם את קטורה, ולפ"ז נהיה לאומה בתוך פחות מק"ל שנה (ועיין להלן לז, כה). ולפ"מ"ש"ת דקרא דיוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה היה הרבה קודם מות שרה לק"מ.

ועי' בהגהות חיד"א בגליון הזהר פר' פקודי (רכד, ב) תמה היאך הוליד אברהם בני קטורה שהם קליפות לאהר שנימוול כבר. ולפ"מ"ש"ת באמת ילדם קודם לכן ודו"ק.